

LITERATUREDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-8>**ANTI-WAR MOTIVES IN THE PROSE OF V. YAVORIVSKY****АНТИВОЄННІ МОТИВИ ПРОЗИ В. ЯВОРІВСЬКОГО****Belinska Yu. O.**

*Postgraduate Student
Vinnytsia State Pedagogical University
named after Mykhailo Kotsiubynsky;
Lecturer at the Department of
Ukrainian Philology
МІНЕ «Vinnytsia Humanitarian and
Pedagogical College»
Vinnytsia, Ukraine*

Белінська Ю. О.

*аспірантка,
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського;
викладач кафедри української
філології,
КЗВО «Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Темі антигуманної сутності війни присвячено чимало літературних творів. На жаль, ця тема буде визначальною для української літератури ще багато десятиліть. Вагому частину художнього доробку В. Яворівського становлять твори, які мають антимілітаристське спрямування. Видається важливим окреслити антивоєнні мотиви у творчості В. Яворівського задля розкриття жанрово-стильової специфіки й проблематики прози письменника.

Характерною для творчості В. Яворівського стала пильна увага до проблеми війни, до якої звертається письменник вже у творах своєї першої прозової збірки «А яблука падають...». Глибокому висвітленню цієї проблеми сприяє, за власним визначенням самого прозаїка, «генетична пам'ять», закорінена в дітях війни, а також розповіді-спогади представників старшого покоління (батьків, родичів чи просто знайомих). Розвиток антивоєнних мотивів у творах В. Яворівського зумовлений несприйняттям письменником агресії та насильства, винищення й руїнації.

Літературознавці справедливо зауважували, що у збірці «А яблука падають...» автора цікавила не сама війна, а переживання її наслідків героями твору. Сам письменник зазначав, що хоч ця повість і про війну, але

в самому тексті відсутні описи війни з її фронтами, боями, генералами та рядовими, адже письменник і не міг, у силу вікових особливостей і відсутності власного досвіду, з великою мірою художньої правдивості відтворити ніколи не бачені військові побоїща [1].

В. Яворівський обирає інший художній шлях: зображує психологію героїв, прототипами яких стали його односельці, які тільки збираються на війну, «входять» в неї, а також їхнє повернення після Перемоги. Цьому сприяє художній часопростір повісті, що є щільним й охоплює початок війни (новела «Вонька Мерщій»), період окупації (новели «Галька Прудивус», «Соломія Тридоля») та перші дні після перемоги над ворогом (новели «10 травня 1945 року. Ніч», «Викинута з війни на берег», «Треба жити далі»).

Війна у творах В. Яворівського постає через ставлення до неї героїв: початок її, подекуди, вони сприймають з долею легкої іронії й навіть гумору, що вже на першочерговому етапі творчої еволюції митця надає його прозі ознак «химерного» стилю, який значно пізніше досягне свого апогею в романі «Оглянься з осені». Народний гумор є невід'ємною складовою характеру українців, виступає показником та свідченням їхнього життєствердного оптимізму. Таким сприймається Вонька, якому жінка в дорогу на фронт поклала із собою в торбину «півкошика жита і посадила туди живу курку: буде по дорозі яйця нести, будити вранці, про дім нагадуватиме. А забagne чоловік м'яса – заріже» [2, с. 86]. Незважаючи на всю химерність описаної ситуації, курка виступає в цьому випадку часточкою родинного затишку й добробуту, котрим дружина намагається забезпечити Воньку й на війні.

Письменник, зображуючи війну, через трагедію окремої особистості яскраво демонструє трагедію всього українського народу. Чи не єдиною новелою в повісті, яка містить зображення трагічної загибелі солдата на війні, є розповідь про Гната Прудивуса, страченого фашистськими загарбниками, через образ якого постає у повісті мотив честі воїна, що доблесно прийняв смерть. Письменник з особливою трагічною патетикою, сприяючи поглибленню психологізму твору, зображує стан воїнів за кілька хвилин до смерті: «Зараз йому ввижалося, що стоїть високо-високо, звідки видно всю Україну. Було жажно дивитися туди, вниз, на неї. Горіли хати, як копички сухої, давно перестояної трави, а ріки гейби тікали од них і обходили звіддалік [...] жінки з дітьми бігли з жменями до Дніпра по воду і безмовно падали на потріскане гирло...» [2, с. 87]. «Сучасність смерділа порохом димом, солдатським потом та цвинтарем» [2, с. 87].

Виразно постає тема війни в повісті й через мотив жіночої самотності. Так, Соломія Тридоля з однойменної новели уособлює продовження роду під час війни. В. Яворівський переконливо доводить, що навіть за таких несприятливих умов як війна, жива природа продовжує функціонувати. А тому й не дивно, що приводить приплід Соломіїна коза Муська, важкий стан котрої її хазяйка добре розуміє, адже сама незабаром повинна народити первістка. Ліризація оповіді зумовлена внутрішніми почуттями та переживаннями вагітної жінки. Однак трагізм ситуації полягає ще й в тому, що категорії «життя» / «смерть» за війни набувають особливої гостроти: у той час, коли Соломія народжує немовля, військовий писар уже підготував повідомлення про загибель її чоловіка Самійла. Цим В. Яворівський утверджує одну із провідних у його художньому доробку ідею неперервності поколінь людського роду і вічності життя.

Поглибленню розуміння наслідків війни викликає образ землі, що є одним із головних у повісті: «Теклівка зачепилася могилами за землю, а хрестами за небо. Так і захрясла в шпарині поміж землею і небом...» [2, с. 90]. Абсурдність війни, що є неприродною та не відповідає жодним існуючим законам, автор підкреслює образно-психологічним паралелізмом: «Гулко падали на землю груші по садах – стверджували давно відкриті закони. Падали на землю бомби – бозна за яким законом. Падали на землю люди» [2, с. 87].

Автор здійснює своєрідне дослідження морального й духовного відродження селян після зруйнованої війною гармонії, і оптимізм письменника полягає саме в тому, що життя продовжується, попри всі біди й негаразди. Саме таке філософське трактування закономірностей буття притаманне більшості творів В. Яворівського. У новелі «10 травня 1945 року. Ніч» художній гіперболізм при зображенні стану навколишнього середовища й загальна фрагментарність оповіді посилюють психологізм сприйняття поствоєнної дійсності. Письменник коротко акцентує увагу на кожному з персонажів, хто повернувся хоч і покаліченим, проте живим. У зв'язку з цим порушено важливу проблему сімейних стосунків, віри та підтримки в родині, якою більшість жінок змогли оточити своїх чоловіків-фронтовиків. Справжня любов здатна врятувати коханого, залишивши його неушкодженим, втілена в образі молодого подружжя Василя і Катрі, у першу шлюбну ніч яких і розпочалася війна.

Показовою в опануванні антивоєнної тематики стала і повість В. Яворівського «Вічні Кортеліси», у якій антивоєнні мотиви досягають свого апогею. Мотив війни, смерті, крові в загальному контексті твору

набуває антимілітарного спрямування. Для кращого усвідомлення кортеліської трагедії, а через неї – і трагедії всього народу В. Яворівський коротко наводить історію села, яке, проіснувавши п'ять століть, зазнавши численних утисків та нападів з боку ворогів, стійко витримало це, продовжуючи своє узвичаєне життя. Письменник сприймає війну як «випробування Кортелісів саме на доброту, патріотизм та силу духу» [3, с. 12], яке гідно пройдено.

Сама назва «Вічні Кортеліси» вказує на незнищенність села («Кортеліси – є. Кортеліси – були. Отже, вони – вічні» [3, с. 14]), а разом із тим і людей, які уособлюють весь український народ, що, попри тяжкі й страшні випробування, нищення його нещадним ворогом – вистояв та зберіг у своїй пам'яті страшні уроки історії. Так першоосновою у духовній незнищенності кортелісців стала їхня приналежність до єдиного народного та родового «коріння»: «...жили, берегли свою мову і звичаї, заради цього й душу свою берегли, горду мужність прашурів-ратоборців та лицарів боротьби за волю і незалежність, і пам'ять, і віру берегли» [3, с. 11].

Таким чином, антивоєнні мотиви стають стильовими домінантами прози В. Яворівського. Його повісті з антивоєнними мотивами – гімн незнищенності духу українського народу. Яскраво виражене народне начало як першооснова мужньої стійкості й витримки українців у боротьбі з ворогом стають провідною ідеєю творів письменника. Зображення війни в повістях прозаїка представлене не лише фактичною органічністю подій, а й історіософською рефлексивністю, зосередженою на уроках війни в їхньому індивідуальному та загальнолюдському обсязі. А тому війна у світоглядній системі В. Яворівського постає як страшна загроза й небезпека для всього живого, що призводить до неминучих катастроф.

Література:

1. Двучичанська О. А. Проза В. Яворівського: проблематика, жанрово-стильові особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кіровоград, 2012. 180 с.
2. Яворівський В. О. І засурмив янгол... Твори в трьох томах. Том другий. К. : Глобус, 1993. 334 с.
3. Яворівський В. О. І засурмив янгол... Твори в трьох томах. Том третій. К. : Глобус, 1993. 317 с.